

gevolg van klimaatverandering door menselijke invloed verdient meer aandacht. Het ecosysteemperspectief uit de titel en de verbreding van het psychoanalytisch denken teneinde met nieuwe inzichten het actuele klimaatdebat te kunnen voeren, waarvan in het voorwoord gewag wordt gemaakt, blijft vrijwel achterwege. Pas in zijn conclusie op de laatste twee pagina's van het boek noemt Matot voor de eerste keer elementen uit de chaos- en complexiteitstheorie, zich daarbij baserend op het werk van de psycholoog Virole. Wel beschrijft Matot mooi, maar erg kort, hoe we onze natuurlijke omgeving voor vanzelfsprekend hebben genomen, als iets wat er altijd is en niet kan veranderen. In die zin zijn we het stadium van de winnicottiaanse baby, met de ervaring van primaire onnipotentie en onwetendheid van de gelijktijdige absolute afhankelijkheid, niet ontgroeid. De baby wordt dankzij *primary concern* van de moeder in een baby-omgeving-unit opgenomen, waarbij alle wensen worden bevredigd. Geleidelijk verschuift de moeder tijdens de snelle ontwikkeling van haar baby van *primary maternal concern* naar een *good enough mother*. De baby zal in dit proces van groeiende autonomie ook moeten leren met frustraties om te gaan, iets wat volgens Matot verdwenen is in onze hyperkapitalistische cultuur met onstuitbare materiële behoeften en gebrek aan rust en bezinning. Om onze destructiviteit naar onszelf en onze omgeving te transformeren en de (klimaat)realiteit onder ogen te zien, is het noodzakelijk de depressieve positie (Klein) of de *capacity for concern* (Winnicott) te bestendigen, teneinde meer betrokkenheid bij anderen en onze leefomgeving te kunnen tonen. Toch zijn deze vingeroefeningen een ideaal vertrekpunt om anders naar het zelf en de verwevenheid met de omgeving te kijken. Hopelijk komt er op dit essay een vervolg waarin de auteur meer ruimte krijgt zijn theorieën uiteen te zetten.

Woordenboek, pamflet of getuigenis?

Bespreking van

Valerie Sinason (2020). *The truth about trauma and dissociation — Everything you didn't want to know and were afraid to ask*. London: Confer Books. ISBN 971913494087, 154 pp., € 21,04

MYRIAM VAN GAEL

De Britse psychoanalytica en psychotherapeute Valerie Sinason is een gedreven 'klokkenluidster' binnen en buiten de psychoanalytische wereld. Zij neemt de rol op zich om waarheden aan de oppervlakte te brengen over dingen die liefst verdonkeremaand worden omdat ze een status quo of gekoesterde illusies bedreigen. De bringer van dergelijk onwelkom nieuws zal geregeld onder vuur komen te liggen of ongeloofwaardig gemaakt worden. De titel van dit boek houdt een verwijzing in naar hoe de schrijfster hiermee geconfronteerd is geweest, en naar haar strijdvaardige reactie daarop. Als pleitbezorgster voor analytisch werk met mensen met een intellectuele beperking legt zij de neiging bloot voorbij te gaan aan het inherent traumatische van deze zijnstoestand, en ook aan de kwetsbaarheid van deze personen voor bijkomend (onder meer seksueel) trauma. Haar focus ligt op de intense tweerichtingsrelatie tussen trauma en minderbegaafdheid. Daarbij toont ze het belang van een rechtuit spreken en het bij naam noemen van de realiteit van de menselijke wreedheid en het lijden dat hiervan gevolg is. Het was in haar werk met deze populatie dat Sinason werd geconfronteerd met het bestaan van georganiseerd (ook ritueel) misbruik en met de menselijke neiging om deze realiteit te loochenen. Daartoe worden niet zelden de slachtoffers en hun

hulpverleners ongeloofwaardig gemaakt en tot zwijgen gebracht.

Midden jaren negentig van de vorige eeuw verbreedt haar interesses terrein zich naar diverse vormen en gedaanten van het traumatische, en meer specifiek naar dissociatieve stoornissen (waaronder de dissociatieve identiteitsstoornis) en georganiseerd misbruik. In 1998 richt Sinason in Londen de Clinic for Dissociative Studies op, die tot 2016 onder haar leiding opereert. Naast haar klinische werk begeeft ze zich toenemend op activistisch, politiek en ook juridisch terrein. Ze wordt opgeroepen als expertgetuige in processen en werkt enkele jaren samen met de politie om daders van georganiseerd misbruik te laten veroordelen. Ze probeert opleidingsinstituten voor psychotherapeuten ertoe aan te zetten meer aandacht te besteden aan dissociatie en de dissociatieve identiteitsstoornis, en noemt het ronduit onethisch dat zoveel mensen geen geschikte hulp vinden voor hun problemen door het gebrek aan kennis van hulpverleners. In haar laatste boek, *The truth about trauma and dissociation*, is haar verontwaardiging en strijdvaardigheid voortdurend onderhuids voelbaar. Sinason neemt de rol op zich van spreekbuis voor mensen die naar haar ervaring al te vaak in de kou blijven staan of zelfs tot zwijgen worden gebracht.

Het is niet gemakkelijk dit boek in een bepaalde categorie onder te brengen. Het doel wordt omschreven als het doorbreken van dissociatieve defensies en het aanmoedigen om de realiteit onder ogen te zien. Daarbij gaat het niet zozeer over de dissociatieve afweermechanismen van de getraumatiseerde patiënten (die zij niet ziet als stoornissen, maar als briljante vormen van creatieve weerbaarheid), maar over 'sociale dissociatie', haar term voor de gebruikelijke maatschappelijke reactie op trauma. Mensen zijn onderhevig aan de neiging om te dissociëren ten aanzien van vele vormen van

lijden in hun omgeving. Sinason geeft prangende voorbeelden van de collectieve ontkenning van ernstig traumatische realiteiten, onder meer de Holocaust, de vluchtelingen en de bedelaars die ons pad kruisen, de realiteit van kindermishandeling en -misbruik.

De middelen die zij ter bestrijding van deze sociale dissociatie aanwendt zijn divers. Zij wil de kennis over trauma en dissociatie vergroten, bij de hulpverleners én bij de slachtoffers zelf. Herhaaldelijk benadrukt ze het belang van het kunnen uitspreken van dingen die onbenoembaar, moeilijk te vatten lijken. En dat begint bij de woorden die daarbij behulpzaam kunnen zijn. Kennis is voor haar duidelijk ook een middel om begrip en mededogen te vergroten en schaamte te reduceren. In zekere zin is dit boek een woordenboek. Je kunt het vergelijken met het (online) Psychoanalytisch Woordenboek, waarbij de lezer heel wat meer kennis meekrijgt dan de loutere definities van de termen. Zelf spreekt ze over het boek als een rondleiding in de wereld van trauma en pijn en de innerlijke en externe gevolgen daarvan, die niet zelden generaties lang blijven bestaan. Tijdens deze rondleiding wordt ook stilgestaan bij gedichten, romanfragmenten, stukjes geschiedenis die getuigen van de lange weg die de (ook psychoanalytische) gemeenschap is gegaan om geleidelijk de omvang van verschillende vormen van misbruik en wreedheid te erkennen. We ontmoeten daarbij psychoanalytici en andere wetenschappelijke auteurs, maar onder anderen ook Joan Baez, Tadeusz Różewicz, T.S. Elliot, Daniel Defoe en Primo Levi, naast eigen poëtisch werk van Sinason. We bezoeken de concentratiekampen, maken kennis met verschillende vormen van oorlogsgeweld, intrafamiliaal en georganiseerd kindermisbruik. Ook de huidige en de te verwachten toekomstige impact van het coronagebeuren krijgen een belangrijke plaats. Soms raak je hierbij wel even de weg

kwijt. Ondanks pogingen om structuur aan te brengen gaat Sinason vaak eerder associatief te werk, waarbij verschillende thema's in haar betoog met elkaar vermengd worden. Het is duidelijk dat ze niet alleen kennis wil overbrengen, maar ook wil raken, confronteren, uitdagen om zelfbeschermende blindheid en andere afweermechanismen achterwege te laten. In deze zin heeft het boek meer het karakter van een pamflet. Hier en daar sijpelt daarbij haar woede door omwille van (naast begrip voor) maatschappelijke attitudes tegenover slachtoffers en de impact van de manier waarop zij zelf in haar rol van klokkenluider is behandeld. Het is niet echt helder voor wie dit boek precies bedoeld is. Voor psychotherapeuten, hulpverleners in het algemeen? Of eerder voor traumaslachtoffers en mensen met

dissociatieve problemen? Sinason spreekt beide groepen rechtstreeks aan, maar voor haar zijn het niet echt aparte groepen. Zij maakt zich kenbaar als gewonde genezer, en uit haar overtuiging dat vele hulpverleners aspecten van trauma in zich meedragen. Verwacht geen standaardwerk over trauma en dissociatie, en zeker geen verdiepende psychoanalytische studie op dit terrein. Het kleine formaat en de beperkte omvang van dit boekje maken het geschikt om het overal met je mee te nemen, om nu en dan een stukje te lezen. Hoewel veel van wat je leest je als psychoanalytisch psychotherapeut wellicht reeds bekend is, zul je merken dat je toch geregeld geraakt en beïnvloed wordt. En dat je op een andere manier om je heen kijkt naar wat er in de wereld gebeurt.